

Vårdnadshavares skadeståndsskyldighet

– 3 kap. 5 § skadeståndslagen

Rättslig vägledning 2021:7
Utvecklingscentrum
Juni 2021

Innehållsförteckning

1	Sammanfattning och vägledning	3
2	Regleringen om vårdnadshavares skadeståndsansvar	5
2.1	Ansvar enligt den allmänna culparegeln	5
2.2	Strikt ansvar enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen.....	5
2.2.1	När är vårdnadshavaren skadeståndsskyldig?	5
2.2.2	Principalansvarets omfattning – typer av skador	6
2.2.3	Solidariskt ansvar.....	6
2.2.4	Beloppsbegränsningen	6
2.2.5	Vad är en skadehändelse?	6
2.3	Jämkning av vårdnadshavares skadeståndsskyldighet	7
2.3.1	Den allmänna jämningsregeln i 6 kap. 2 § skadeståndslagen	7
2.3.2	Den särskilda jämningsregeln i 3 kap. 6 § skadeståndslagen	8
2.4	Åklagarens skyldighet att föra målsägandens talan.....	9
3	Handläggningsfrågor	11
3.1	Åklagarens hantering under utredningen	11
3.1.1	Allmänt om kravet på att utreda skadeståndsfrågan	11
3.1.2	Utredning av skadeståndsanspråket	11
3.1.3	Skadeståndsutredning kopplad till vårdnadshavare.....	12
3.2	Beslut i åtalsfrågan och utformning av skadeståndstalan	12
3.2.1	Strafföreläggande, straffvarning och åtalsunderlåtelse.....	13
3.2.2	När behöver förundersökningen kompletteras?	13
3.2.3	Jämkning av vårdnadshavares skadeståndsansvar	14
3.2.4	Beloppsbegränsningen – utformning av yrkandet.....	14
3.2.5	Osäkert antal skadehändelser – utformning av yrkandet.	15
3.3	Domstolsprocessen.....	15
3.3.1	Återkalla anspråk mot ej delgiven vårdnadshavare	15

Denna rättsliga vägledning ersätter RättsPM 2010:6.

1 Sammanfattning och vägledning

Av 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207) framgår att föräldrar som är vårdnadshavare till barn som begått brott har ett principalansvar, dvs. de har ett skadeståndsansvar även om det inte förekommit någon vårdslöshet från deras sida (s.k. strikt ansvar). Ansvaret omfattar personskada eller sakskada som barnet vållar genom brott samt skada genom kränkning. Skadeståndsskyldigheten är begränsad till högst en femtedel av prisbasbeloppet för en skadehändelse och är gemensamt för två föräldrar. Se [avsnitt 2.2](#).

Skadeståndsskyldigheten kan under vissa begränsade förutsättningar jämkas enligt 3 kap. 6 § andra stycket eller 6 kap. 2 § skadeståndslagen ([avsnitt 2.3](#)). Enligt 3 kap. 11 § samma lag är åklagaren skyldig att förbereda och utföra målsägandens skadeståndstalan mot föräldern i samband med åtal mot den som vid brottet var under 18 år ([avsnitt 2.4](#)).

För åklagarnas hantering av vårdnadshavares skadeståndsskyldighet ges följande **vägledning**.

Utredning av vårdnadshavares skadeståndsansvar ([avsnitt 3.1](#))

Det finns en skyldighet att utreda skadestandsfrågor under en förundersökning om inte ett målsägandebiträde har förordnats. Skyndsamhetskravet i ungdomsmål kan dock göra att en skadeståndsutredning innebär sådan väsentlig olägenhet att skyldigheten bortfaller.

Utöver sedvanliga utredningsåtgärder bör det klarläggas om ett skadeståndsyrkande riktar sig mot vårdnadshavare inklusive vem/vilka som vid brottet var vårdnadshavare samt deras kontaktuppgifter.

Det bör normalt göras försök till skadeståndsutredning kopplad till den misstänktes vårdnadshavare, t.ex. vårdnadshavarens inställning till anspråket, även om det inte kan anses finnas något egentligt utredningskrav.

Strafföreläggande, straffvarning och åtalsunderlåtelse ([avsnitt 3.2.1](#))

Skadeståndsanspråk mot vårdnadshavare hindrar inte straffvarning, åtalsunderlåtelse eller utfärdande av strafföreläggande. Vid strafföreläggande bör målsäganden underrättas om att åklagaren inte kan föra talan om anspråket.

När behöver förundersökningen kompletteras? ([avsnitt 3.2.2](#))

Förundersökningen bör inte kompletteras om skadeståndsutredningen kopplad till den misstänktes vårdnadshavare är ofullständig.

Vid andra brister i skadeståndsutredningen bör åklagare överväga att komplettera förundersökningen men beakta att skyndsamhetskravet kan medföra att väsentlig olägenhet föreligger.

Jämkning av vårdnadshavares skadeståndsansvar ([avsnitt 3.2.3](#))

Åklagaren bör som utgångspunkt föra målsägandens talan även om det kan finnas skäl för jämkning. Endast i de undantagsfall då ett skadeståndsanspråk framstår som uppenbart obefogat med hänsyn till jämkningsreglerna bör åklagaren avstå från att föra anspråket.

Beloppsbegränsningen – utformning av yrkandet ([avsnitt 3.2.4](#))

Åklagaren behöver inte ange kvotdelar i de fall en skadehändelse har orsakat skador för flera skadelidande som överstiger maxbeloppet.

Vid solidariska skadeståndsanspråk mot flera unga misstänkta bör åklagaren yrka ”fullt ut” mot varje föräldrapar även om de sammanlagda maxbeloppen överstiger det yrkade skadeståndet.

Osäkert antal skadehändelser – utformning av yrkandet ([avsnitt 3.2.5](#))

Om det är osäkert om det föreligger en eller flera skadehändelser bör åklagaren yrka skadestånd för flera skadehändelser.

Återkalla anspråk mot ej delgiven vårdnadshavare i domstol ([avsnitt 3.3.1](#))

Möjligheten att i domstol återkalla skadeståndsanspråk mot en vårdnadshavare bör tillämpas restriktivt. Åklagaren bör inte ta initiativ till detta och det bör endast ske om målsäganden önskar det och underrättats om att det kan påverka möjligheten att få brottsskadeersättning.

2 Regleringen om vårdnadshavares skadeståndsansvar

2.1 Ansvar enligt den allmänna culperegeln

Den som har vårdnaden om ett barn är enligt 6 kap. 2 § andra stycket föräldrabalken skyldig att se till att lämpliga åtgärder vidtas i syfte att hindra barnet från att orsaka skada för annan. Den vårdnadshavare som underlåter detta kan bli skyldig att betala skadestånd enligt den allmänna culperegeln i 2 kap. 1 § skadeståndslagen. Om en vårdnadshavare ansvarar redan p.g.a egen vårdslöshet, vilket är ett beloppsmässigt obegränsat ansvar, blir det inte aktuellt att tillämpa bestämmelsen i 3 kap. 5 § skadeståndslagen om strikt skadeståndsansvar för föräldrar som har vårdnaden om sina barn.

2.2 Strikt ansvar enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen

Enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen har en förälder som har vårdnaden om ett barn som begått brott ett principalansvar, dvs. en skadeståndsskyldighet oberoende av vårdslöshet från föräldrarnas sida (s.k. strikt ansvar). Principalansvaret innebär en skyldighet att ersätta personskada eller sakskada som barnet vållat genom brott samt skada genom kränkning. Skadeståndsskyldigheten är begränsad till högst en femtedel av prisbasbeloppet för en skadehändelse och är gemensamt för två föräldrar. Den närmare innebörden av regleringen utvecklas i de följande avsnitten.

2.2.1 När är vårdnadshavaren skadeståndsskyldig?

Bestämmelsen i 3 kap. 5 § skadeståndslagen innebär att en förälder som har vårdnaden om ett barn ska, utan krav på eget vållande, ersätta vissa skador som barnet vållar genom brott. Principalansvaret gäller även vid brott av barn under 15 år. Varken särskilt förordnade vårdnadshavare eller föräldrar som inte är vårdnadshavare omfattas av bestämmelsen då det i lagtexten anges att principalansvaret gäller *en förälder som har vårdnaden om ett barn*.

Den allmänna uppfattningen om uttrycket ”en förälder som har vårdnaden om ett barn” är att det är åldern vid tidpunkten för brottet som bör vara utgångspunkten för vårdnadshavarens skadeståndsansvar, inte åldern vid talans väckande. Det kan alltså vara aktuellt att föra talan mot tidigare vårdnadshavare vid åtal mot en person som hunnit bli myndig.

2.2.2 Principalansvarets omfattning – typer av skador

Skadeståndsansvaret i 3 kap. 5 § skadeståndslagen omfattar personskada eller sakskada som barnet vållar genom brott samt skada som uppstår genom kränkning.

Ren förmögenhetsskada, som förekommer bl.a. vid ekonomisk brottslighet såsom bedrägerier och förskingring, omfattas däremot inte av principalansvaret.

Enligt 3 kap. 8 § skadeståndslagen omfattar ansvaret inte sådana trafikskador som kan ersättas enligt trafikskadelagen. Vid allvarliga trafikolyckor kan dock skadestånd för kränkning utgå vilket, som angetts ovan, omfattas av principalansvaret.

2.2.3 Solidariskt ansvar

Skadeståndsansvaret för en viss skada åvilar såväl barnet som dess vårdnadshavare. Om det finns två vårdnadshavare har båda, var för sig, ett skadeståndsansvar för skadan. Ansvaret bör som huvudregel vara solidariskt mellan de skadeståndsskyldiga, vilket innebär att det går att kräva hela beloppet av en förälder.

Den inbördes regleringen mellan flera skadeståndsskyldiga får bedömas enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer. Om inte omständigheterna i det enskilda fallet talar för en viss inbördes ordning, torde fördelningen mellan två föräldrar ske med hälften vardera. En vårdnadshavare, som svarar p.g.a. principalansvar, har full regressrätt mot barnet som svarar p.g.a. brott. Barnet kan dock inte kräva vårdnadshavaren regressvis.

2.2.4 Beloppsbegränsningen

Skadeståndsskyldigheten för vårdnadshavarna är begränsad till högst en femtedel av prisbasbeloppet för det år då skadehändelsen inträffade (för år 2021 är begränsningen 9 520 kr). Står barnet under vårdnad av två föräldrar, gäller beloppsbegränsningen för dem gemensamt.

Beloppsbegränsningen innefattar inte kostnader som enligt annan lagstiftning kan följa av en skadehändelse, t.ex. kravet på ränta.

I de fall en skadehändelse har orsakat skada för flera skadelidande och maxbeloppet inte täcker de samlade skadorna, ska ersättningen sättas ned proportionerligt med samma kvotdel för var och en. För exempel, se [avsnitt 3.2.4](#).

2.2.5 Vad är en skadehändelse?

Principalansvaret är knutet till begreppet *skadehändelse*, vilket inte är det samma som det straffprocessuella begreppet gärning. I propositionen har

tolkningen av begreppet skadehändelse sammanfattningsvis utvecklats enligt följande.¹

Frågan om flera skador har vållats genom en eller flera skadehändelser får bedömas med utgångspunkt främst i om det rör *väsentligen samma händelseförlopp*. Bedömningen tar sikte på den skadevällande handlingen eller underlåtenheten och inte på de effekter som uppstår i form av skador. En enskild skadevällande händelse kan ge upphov till skador hos många människor såsom vid en anlagd brand eller användning av sprängämnen. En begränsning som relateras till varje enskild skada skulle vara oförutsägbar och kunna leda till mycket stora skadeståndsbelopp för vårdnadshavaren redan till följd av en enstaka händelse.

Propositionen anger följande exempel när det gäller begreppet skadehändelse.

- Om ett barn gör sig skyldig till brott genom att anlägga en brand och därigenom skadar två bilar tillhörande olika personer, har skadorna orsakats genom en skadehändelse. Detta synsätt gäller oavsett om bilarna har börjat brinna samtidigt eller om den ena bilen brinner med sådan kraft att den andra bilen antänds. Bedömningen påverkas inte heller av om branden förutom saksador även orsakar personsador.
- Om ett barn anlägger en brand som orsakar skador och därefter anlägger en ny brand som orsakar ytterligare skador föreligger normalt två skadehändelser.
- Om en person vid ett och samma tillfälle misshandlar flera personer genom sparkar och slag föreligger normalt en skadehändelse per målsägande. Däremot är inte varje enskilt slag eller spark som riktas mot en skadelidande att anse som en separat skadehändelse.

En följd av förarbetsuttalandena får anses vara att det rums- och tidsmässiga sambandet har avgörande betydelse vid bedömningen av begreppet skadehändelse. Det innebär att det skulle kunna finnas situationer som bör bedömas som en skadehändelse även om det rör sig om flera gärningar som begåtts mot flera skadelidande. Se [avsnitt 3.2.5](#) om hur talan bör utformas vid osäkerhet i fråga om antal skadehändelser.

2.3 Jämkning av vårdnadshavares skadeståndsskyldighet

2.3.1 Den allmänna jämningsregeln i 6 kap. 2 § skadeståndslagen

En allmän möjlighet till jämkning finns i 6 kap. 2 § skadeståndslagen. Ett oskäligt betungande skadeståndsansvar kan enligt denna paragraf sättas ned

¹ Prop. 2009/10:142 s. 34–36 och 47.

till en nivå som är rimlig med hänsyn till den skadeståndsskyldiges ekonomiska förhållanden, varvid den skadelidandes behov av skadestånd och övriga omständigheter ska beaktas. I förarbetena ges exemplet att i de fall en vårdnadshavare under en kortare tid ställs inför omfattande skadeståndskrav p.g.a. att barnet har begått en serie brott kan det finnas utrymme för jämkning. För det fall en vårdnadshavare har mycket låga inkomster skulle skadeståndet kunna jämkas enligt denna regel även om det inte är fråga om omfattande skadeståndskrav.²

Bestämmelsen har prövats i NJA 2015 s. 482, där jämkning inte ansågs påkallad trots att det i HD rörde sig om skadeståndskrav från 15 målsägande. Skälet för detta var dels att närmare utredning om vårdnadshavarens ekonomiska förhållanden saknades, dels att de skadelidande hade ett påtagligt intresse av skadeståndet.

2.3.2 Den särskilda jämningsregeln i 3 kap. 6 § skadeståndslagen

I 3 kap. 6 § andra stycket skadeståndslagen finns en särskild bestämmelse om jämkning av föräldrars principalansvar. Jämkning kan ske om det är uppenbart oskäligt att föräldern ska betala skadeståndet med hänsyn till föräldrarnas förhållande till barnet eller de särskilda åtgärder föräldern har vidtagit för att förhindra att barnet begår brott.

Utgångspunkten är att ansvaret ska tillämpas oavsett om vårdnadshavaren agerat försumligt i något avseende eller inte. Den särskilda jämningsregeln ger möjlighet till undantag från denna princip. I propositionen anges att det främst är förhållandet mellan barnet och vårdnadshavaren som bestämmelsen tar sikte på. Exempel på detta är när vårdnadshavaren och barnet inte har någon kontakt alls, utan att det kan anses bero på att vårdnadshavaren själv valt att inte delta i tillsynen av barnet, eller att ungdomen är omhändertagen enligt socialrättslig tvångslagstiftning. Att en av vårdnadshavarna har mer kontakt med barnet än den andre vårdnadshavaren bör däremot inte utgöra skäl till jämkning.³

Vidare anges i förarbetena att det kan finnas fall när en vårdnadshavare gått så långt i sina ansträngningar att förhindra brott att ett skadeståndsansvar skulle framstå som orimligt. Exempel som framförs är om en ungdom ägnar sig åt upprepad brottslighet och det står klart att vårdnadshavaren har gjort allt som rimligen stått i dennes makt för att förhindra fortsatt brottslighet.⁴

Som ett sista exempel på skäl för jämkning nämns i förarbetena det fallet att ett barn vållat skada i syfte att föräldrarna ska tvingas betala skadestånd.

² Prop. 2009/10:142 s. 36 f.

³ Prop. 2009/10:142 s. 37 f.

⁴ Prop. 2009/10:142 s. 37 f. och 48.

Föräldrarna bör i sådana fall visa att barnet haft ett sådant syfte om jämkning ska kunna bli aktuellt.⁵

I propositionen poängteras att den särskilda jämkningsregeln bör tillämpas restriktivt.⁶ Restriktiviteten kommer till uttryck i lagtexten genom att det där anges att skadeståndet kan jämkas om det är ”uppenbart oskäligt” att föräldern ska betala skadestånd.

Exempel från praxis på restriktiv tillämpning av den aktuella bestämmelsen finns i NJA 2015 s. 482, där vårdnadshavarens försök att med hjälp av socialtjänst och polis få sin dotter att flytta hem från den andra föräldern inte var tillräckliga för att föranleda jämkning när dottern hos den andra föräldern gjort sig skyldig till flera grova förtal, och i RH 2014:59, där skäl för jämkning inte ansågs föreligga när barnet visserligen varit omhändertaget enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) men var bosatt i hemmet vid tiden för brottet.

2.4 Åklagarens skyldighet att föra målsägandens talan

Åklagaren har enligt 3 kap. 11 § skadeståndslagen en skyldighet att förbereda och utföra målsägandens talan baserad på principalansvaret för vårdnadshavare. Förutsättningarna är desamma som för övriga enskilda anspråk enligt vad som sägs i 22 kap. 2 § första stycket rättegångsbalken. Åklagaren har alltså en skyldighet att i samband med åtalet föra målsägandes skadeståndstalan mot den tilltalades vårdnadshavare om det kan ske utan väsentlig olägenhet och anspråket inte är uppenbart obefogat. En omständighet som kan innebära en väsentlig olägenhet att föra talan är enligt propositionen att vårdnadshavaren framställt en grundad invändning om jämkning.⁷ Allmän ledning om åklagarens skyldighet att föra talan samt vad som kan utgöra väsentlig olägenhet respektive uppenbart obefogade anspråk ges i avsnitt 2 och 3 i [RättsPM 2018:2 Skadestånd – Om åklagarens uppgift att föra målsägandens talan](#).

Om ett målsägandebiträde är förordnat gäller i stället att ett enskilt anspråk normalt förbereds och utförs av *målsägandebiträdet*, se avsnitt 6 i [RättsPM 2018:2 Skadestånd – Om åklagarens uppgift att föra målsägandens talan](#). Målsägandebiträdets uppdrag att föra skadeståndstalan omfattar även anspråk mot vårdnadshavare. En sådan talan utgör dock inte i sig skäl att förordna målsägandebiträde.⁸

Även om åklagarens skyldighet – och behörighet – att föra målsägandens talan enligt 22 kap. 2 § rättegångsbalken är kopplad till *åtalet* bör det p.g.a. regeln i 38 § andra stycket lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om

⁵ Prop. 2009/10:142 s. 48.

⁶ Prop. 2009/10:142 s. 37 f. och 48.

⁷ Prop. 2009/10:142 s. 41.

⁸ Prop. 2009/10:142 s. 42.

unga lagöverträdare (LUL) vara möjligt för åklagaren att föra målsägandens skadeståndstalan även i samband med en *bevistalan* efter en utredning enligt 31 § LUL, i de fall målsäganden inte har något biträde. Någon skyldighet att utreda skadeståndsanspråk under en sådan utredning finns dock inte, se [avsnitt 3.1.1](#). Se angående bevistalan avsnitt 12 i handboken [Utredningar enligt 31 § LUL – Om handläggningen av ärenden och bevistalan där den som kan misstänkas är under 15 år](#).

3 Handläggningsfrågor

3.1 Åklagarens hantering under utredningen

3.1.1 Allmänt om kravet på att utreda skadestandsfrågan

Det finns en skyldighet att utreda skadestandsfrågor under en förundersökning om inte ett målsägandebiträde har förordnats. Det särskilda skyndsamhetskravet i ungdomsmål kan dock göra att en skadestandsutredning innebär sådan väsentlig olägenhet att skyldigheten bortfaller.

Vid utredning av brott har förundersökningsledaren – oavsett om denne är polis eller åklagare – ett ansvar för att uppmärksamma om det kan vara aktuellt med skadestånd och se till att frågan om skadestånd utreds tillfredsställande under förundersökningen. Den närmare innebörden av förundersökningsledarens ansvar framgår av avsnitt 7.1–7.2 i [RättsPM 2018:2 Skadestånd – Om åklagarens uppgift att föra målsägandens talan](#).

Detta ansvar gäller även när den misstänkte begått brott innan 18-årsdagen och vårdnadshavaren kan bli skadestandsansvarig enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen. I dessa utredningar, där det ofta finns ett krav på särskild skyndsamhet enligt 4 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL), kan det dock i större utsträckning finnas sådan väsentlig olägenhet att skyldigheten att föra målsägandens talan bortfaller. Detta särskilt som utredning av skadestandsanspråk mot den misstänktes vårdnadshavare inte utgör ett godtagbart skäl för att överskrida LUL-fristen.

I de fall ett *målsägandebiträde* är förordnat (vilket ofta är fallet i åklagarledda utredningar mot unga misstänkta) bör förundersökningsledaren däremot inte åta sig uppgiften att förbereda målsägandens talan om enskilt anspråk utan överlåta detta till målsägandebiträdet, se [avsnitt 2.4](#).

Inte heller under *utredningar enligt 31 § LUL* finns någon skyldighet att utreda skadestandsfrågor eftersom syftet med dessa utredningar primärt är ett annat än att utgöra underlag för domstolsprövning och då det inte finns några hänvisningar från LUL till regler om utredning av skadestandsfrågan, se avsnitt 5.2 i handboken [Utredningar enligt 31 § LUL – Om handläggningen av ärenden och bevistalan där den som kan misstänkas är under 15 år](#).

3.1.2 Utredning av skadestandsanspråket

Utöver sedvanliga utredningsåtgärder bör det klargöras om ett skadestandsyrkande riktar sig mot vårdnadshavare inklusive vem/vilka som vid brottet var vårdnadshavare samt deras kontaktuppgifter.

Sedvanlig skadestandsutredning bör göras. Det gäller bl.a. vad målsäganden vill ha skadestånd för, hur stort belopp som begärs och vilken bevisning som

finns för anspråket. Därutöver bör också följande utredas under förundersökningen för att underlätta hanteringen av vårdnadshavarnas principalansvar:

- Om ett skadeståndsyrkande från målsäganden även riktar sig mot den misstänktes vårdnadshavare.
- Vem/vilka som var vårdnadshavare för den misstänkte vid tiden för brottet.
- Kontaktuppgifter till vårdnadshavare, bl.a. adress (även om den misstänkte hunnit fylla 18 år innan förundersökningsprotokollet färdigställts).

3.1.3 Skadeståndsutredning kopplad till vårdnadshavare

Det bör normalt göras försök till skadeståndsutredning kopplad till den misstänktes vårdnadshavare även om det inte kan anses finnas något egentligt utredningskrav.

Vårdnadshavares roll under förundersökningen skiljer sig från den misstänktes. Med tanke på bl.a. detta och hur principalansvaret är utformat kan det inte anses finnas något egentligt utredningskrav kopplat till vårdnadshavare. Förundersökningsledaren kan t.ex. inte anses skyldig att utreda frågor som har med jämkning av vårdnadshavarens skadeståndsskyldighet att göra. Det finns dock inte något hinder mot att sådana frågor utreds. Det är också önskvärt att även sådana frågor förbereds inför huvudförhandlingen. Det bör därför, med beaktande av skyndsamhetskravet, normalt göras försök även till skadeståndsutredning kopplad till vårdnadshavaren. Framförallt finns det intresse av att vårdnadshavaren har underrättats om skadeståndsanspråket och lämnat sin inställning till det. Något krav på att formellt delge vårdnadshavare skadeståndsanspråket under utredningen eller att skicka förundersökningsprotokollet finns dock inte.

3.2 Beslut i åtalsfrågan och utformning av skadeståndstalan

Om målsägandebiträde inte förordnats har åklagaren enligt 3 kap. 11 § skadeståndslagen och 22 kap. 2 § första stycket rättegångsbalken en skyldighet att förbereda och utföra målsägandes skadeståndstalan mot den tilltalades vårdnadshavare om det kan ske utan väsentlig olägenhet och anspråket inte är uppenbart obefogat, se [avsnitt 2.4](#). Denna skyldighet innebär inget hinder mot att besluta om straffvarning och åtalsunderlåtelse eller utfärda strafföreläggande, se [avsnitt 3.2.1](#). I [avsnitt 3.2.2](#) ges vägledning om hur brister i beslutsunderlaget bör hanteras. Åklagaren bör normalt föra målsägandens talan även om det kan finnas skäl för jämkning av vårdnadshavarens skadeståndsansvar, se [avsnitt 3.2.3](#). Vägledning för hur yrkanden bör utformas i

vissa situationer ges om beloppsbegränsningen i [avsnitt 3.2.4](#) och frågan om skador orsakats av en eller flera skadehändelser i [avsnitt 3.2.5](#).

3.2.1 Strafföreläggande, straffvarning och åtalsunderlåtelse

Skadeståndsanspråk mot vårdnadshavare hindrar inte beslut om straffvarning och åtalsunderlåtelse eller utfärdande av strafföreläggande. Vid strafföreläggande bör målsäganden underrättas om att åklagaren inte kan föra talan om anspråket.

Förekomsten av skadeståndsanspråk mot den misstänktes vårdnadshavare påverkar inte bedömningen av *hur* den unge ska lagföras. Om förutsättningar i övrigt finns för att besluta om straffvarning, utfärda strafföreläggande eller besluta om åtalsunderlåtelse behöver åtal inte väckas enbart i syfte att föra en skadeståndstalan mot en vårdnadshavare.⁹

Vid utfärdande av strafföreläggande kan skadeståndsanspråk endast riktas mot den misstänkte. Om strafföreläggande utfärdats och godkänts får målsäganden själv väcka talan mot vårdnadshavarna. Målsäganden bör få en underrättelse om detta i samband med att strafföreläggande utfärdas.

3.2.2 När behöver förundersökningen kompletteras?

Förundersökningen bör inte kompletteras om skadeståndsutredningen kopplad till den misstänktes vårdnadshavare är ofullständig.

Vid andra brister i skadeståndsutredningen bör åklagaren överväga att komplettera förundersökningen men beakta att skyndsamhetskravet kan medföra att väsentlig olägenhet föreligger.

Som angetts i [avsnitt 3.1](#) har förundersökningsledaren ett ansvar för att skadeståndsfrågan blir tillfredsställande utredd under förundersökningen även vad avser frågan om vårdnadshavares skadeståndsskyldighet.

Det bör normalt göras försök till skadeståndsutredning kopplad till den misstänktes vårdnadshavare, se [avsnitt 3.1.3](#). En skadeståndstalan mot vårdnadshavare förutsätter dock varken att denne fått kännedom om att den unge misstänks för brott eller att vårdnadshavaren blivit underrättad om skadeståndskravet under utredningen. Utgångspunkten är istället att ett skadeståndsyrkande ska framställas mot vårdnadshavare oavsett om de kontaktats under förundersökningen. Därför bör förundersökningen inte kompletteras om skadeståndsutredningen *kopplad till den misstänktes vårdnadshavare* är ofullständig.

Om det finns *andra brister i skadeståndsutredningen*, t.ex. oklarheter avseende hur stort skadeståndsanspråket är, om skadeståndsyrkandet även riktar sig mot den misstänktes vårdnadshavare eller vem som är vårdnadshavare, bör

⁹ Prop. 2009/10.142 s. 40 f.

åklagaren överväga att komplettera utredningen. Skälen för en komplettering bör dock vägas mot skyndsamhetskravet i ungdomsmål och andra motstående intressen. Att utreda skadestandsfrågan är inte ett skäl att överskrida tidsfristen enligt 4 § LUL. Inte sällan skulle en komplettering av förundersökningen leda till väsentlig olägenhet som gör att åklagaren bör avstå från att föra målsägandens skadeståndstalan. Se även [avsnitt 3.1.1](#).

3.2.3 Jämkning av vårdnadshavares skadeståndsansvar

Åklagaren bör som utgångspunkt föra målsägandens talan även om det kan finnas skäl för jämkning. Endast i de undantagsfall då ett skadeståndsanspråk framstår som uppenbart obefogat med hänsyn till jämningsreglerna bör åklagaren avstå från att föra anspråket.

Vid beslut i åtalsfrågan kan åklagaren ställas inför frågan om vårdnadshavarens skadestånd bör jämkas enligt de regler som redovisats i [avsnitt 2.3](#). Frågan kan aktualiseras p.g.a. en invändning om jämkning eller utifrån de omständigheter som finns i utredningen eller personalian.

Eftersom jämningsreglerna ska tillämpas restriktivt bör åklagaren som utgångspunkt föra skadeståndstalan mot vårdnadshavarna även om det kan finnas skäl för jämkning. Åklagaren kan inte anses skyldig att utreda frågor om jämkning av vårdnadshavares skadeståndsskyldighet, se [avsnitt 3.1.3](#). Endast i de undantagsfall då ett skadeståndsanspråk på befintligt underlag framstår som *uppenbart obefogat* med hänsyn till jämningsreglerna bör åklagaren avstå från att föra anspråket, detta oberoende av om vårdnadshavaren framställt någon invändning eller inte.

Sådana situationer torde vara ovanliga och främst komma i fråga vid jämkning enligt 3 kap. 6 § andra stycket skadeståndslagen i de fall den unge vid brottet var omhändertagen enligt LVU och placerad utanför hemmet så att vårdnadshavarna saknat inflytande över den unges möjligheter att begå brott. Utrymmet för åklagaren att avstå från att föra talan p.g.a. den allmänna jämningsregeln i 6 kap. 2 § skadeståndslagen torde vara ytterst begränsat eftersom det vid bedömningen ska göras en avvägning mellan bl.a. den skadeståndsskyldiges ekonomiska förhållanden och den skadelidandes behov av skadeståndet.

I undantagsfall skulle en fråga om jämkning också kunna medföra sådan väsentlig olägenhet att åklagarens skyldighet att föra målsägandens talan mot vårdnadshavarna bortfaller enligt 22 kap. 2 § första stycket rättegångsbalken.

3.2.4 Beloppsbegränsningen – utformning av yrkandet

Åklagaren behöver inte ange kvotdelar vid utformningen av skadeståndstalan i de fall en skadehändelse har orsakat skador för flera skadelidande som överstiger maxbeloppet.

Vid solidariska skadeståndsanspråk mot flera unga misstänkta bör åklagaren yrka "fullt ut" mot varje föräldrapar även om de sammanlagda maxbeloppen överstiger det yrkade skadeståndet.

Som noterats ovan i [avsnitt 2.2.4](#) ska ersättningen sättas ned proportionerligt med samma kvotdel för var och en i de fall en skadehändelse har orsakat skada för flera skadelidande och maxbeloppet inte täcker de samlade skadorna. Åklagaren behöver i dessa fall inte ange kvotdelar vid utformningen av stämningsansökan.

Det är också vanligt i ungdomsmål att flera gärningsmän tillsammans orsakar en eller flera skador. Hur en sådan situation ska lösas när det gäller vårdnadshavares skadeståndsansvar berörs inte i förarbetena. Följande exempel kan ges.

- Tre åtalade ungdomar har misshandlat en person som yrkar 30 000 kr i skadestånd avseende kränkning att utges solidariskt mellan de tilltalade.
- Samma exempel som ovan, men med den skillnaden att den skadelidande endast yrkar 15 000 kr i kränkningersättning.

I det första exemplet framstår det som rimligt att yrka ersättning med en femtedel av prisbasbeloppet från varje föräldrapar ($3 \times 9\,520 = 28\,560$ kr). Frågan uppstår dock hur åklagaren bör göra i det sistnämnda fallet, dvs. då skadeståndsyrkandet understiger 28 560 kr. Åklagaren bör även i detta fall yrka ersättning med hela det yrkade skadeståndet upp till maxbeloppet (en femtedel av prisbasbeloppet) från varje föräldrapar, eftersom denna lösning är mest tillfredställande ur ett målsägandeperspektiv.

3.2.5 Osäkert antal skadehändelser – utformning av yrkandet

Om det är osäkert om det föreligger en eller flera skadehändelser bör åklagaren yrka skadestånd för flera skadehändelser.

I enlighet med vad som redogjorts för ovan i [avsnitt 2.2.5](#) kan det uppstå situationer då osäkerhet råder om vissa skador ska anses vara orsakade av en eller flera skadehändelser. Om osäkerhet föreligger bör åklagaren yrka skadestånd för flera skadehändelser, så att rätten får pröva frågan.

3.3 Domstolsprocessen

3.3.1 Återkalla anspråk mot ej delgiven vårdnadshavare

Möjligheten att i domstol återkalla skadeståndsanspråk mot en vårdnadshavare bör tillämpas restriktivt. Åklagaren bör inte ta initiativ till detta och det bör endast ske om målsäganden önskar det och underrättats om att det kan påverka möjligheten att få brottsskadeersättning.

Tingsrätten måste delge vårdnadshavarna ansökan om stämning för att kunna handlägga en talan om skadestånd enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen i brottmålsprocessen. Vårdnadshavarna har dessutom rätt till skäligt rådrum. Bristande delgivning eller brist på skäligt rådrum kan medföra att skadeståndsyrkandena måste avskiljas till den för tvistemål stadgade ordningen, vilket innebär att målsäganden själv får föra sin talan.

Om bara en av två vårdnadshavare är delgiven stämning, finns det en möjlighet för åklagaren att i samförstånd med målsäganden justera skadeståndstalan till att avse endast den vårdnadshavare som är delgiven. På så sätt kan skadeståndsfrågan avgöras inom ramen för huvudförhandlingen.

Denna möjlighet bör tillämpas restriktivt, då målsäganden kan gå miste om eller få reducerad brottsskadeersättning från Brottsoffermyndigheten om han eller hon inte uttömt möjligheterna att få ersättning från båda vårdnadshavarna. Åklagaren bör inte ta initiativ till detta, men om målsäganden efter att ha informerats om denna risk ändå vill rikta sin skadeståndstalan mot bara en av två vårdnadshavare är det inget som hindrar att åklagaren gör en sådan justering. I annat fall får anspråket avskiljas att handläggas som ett tvistemål i den delen.



ÅKLAGARMYNDIGHETEN